

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У СУЧАСНИХ ПТНЗ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НДР ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

Інститут професійно-технічної освіти АПН України, як наукова установа, створений 20 квітня 2006 року постановою Президії АПН України (протокол № 1-7/5-135 від 20 квітня 2006 р.) згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України № 160- р від 27 березня 2006 року та відповідно до статті 11 Закону України "Про професійно-технічну освіту". Указом Президента України від 24 лютого 2010 року № 259 Академії надано статус національної.

Основними напрямками діяльності інституту є здійснення наукових досліджень з актуальних проблем теорії і практики професійної освіти і навчання, підготовка наукових кадрів, міжнародне співробітництво у сфері модернізації системи професійно-технічної освіти.

Науково-дослідна робота в Інституті здійснюється відповідно до "Основних напрямів наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні", затверджених Президією НАПН України, а також перспективних та річних тематичних планів НДР Інституту. Наукова тематика Інституту погоджується, затверджується й координується Відділенням професійної освіти і освіти дорослих НАПН України і спрямована на реалізацію основних положень Конституції України, виконання заходів, визначених Національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті, законами України "Про професійно-технічну освіту", "Про інноваційну діяльність", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про наукову і науково-технічну експертизу", постановами Верховної Ради України "Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні" (2003 р.), Концепцією розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні, Концепцією Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2010-2015 роки (2010 р.), Указами Президента України "Про додаткові заходи щодо вдосконалення професійно-технічної освіти в Україні" (2004 р.),

"Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні" (2008 р.), "Про заходи щодо пріоритетного розвитку освіти в Україні" (2010 р.), рішенням Загальних зборів АПН України "Про концептуальні засади та основні напрями розвитку професійно-технічної освіти в Україні" (2003 р.), Концепцією розвитку Інституту, Декларацією Європейської Комісії і міністрів професійної освіти європейських країн стосовно розвитку співробітництва в галузі професійної освіти та навчання у Європі, (Копенгаген, 2005 р.), іншим законодавством України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість виконання яких надана Верховною радою України.

Наукові співробітники Інституту брали активну участь у підготовці науково-обґрунтованих пропозицій до нормативно-правових документів, спрямованих на ефективне функціонування й розвиток національної системи професійно-технічної освіти в умовах глобалізаційних викликів. До вагомих наукових досягнень Інституту в 2010 році варто віднести наукову експертизу та пропозиції до наступних документів.

- Проекту Закону України "Про національну систему кваліфікацій", науковцями Інституту було: запропоновано тлумачення окремих термінів, що розкривають сутність системи; розроблено глосарій; подано на розгляд робочої групи, створеної МОН пропозиції щодо розроблення національної рамки кваліфікацій, науково обґрунтовано кваліфікаційні рівні для підготовки робітників; визначено місце національної системи кваліфікацій у підвищенні якості підготовки кваліфікованих робітників для потреб національного ринку праці. Розроблені науковцями Інституту підходи щодо створення національної системи кваліфікацій були опубліковані у фахових виданнях (Радкевич В.О., Скульська В.Є. Національна система кваліфікацій професійної освіти і навчання // Професійно-технічна освіта. – 2010. – № 1.– С. 14–17) та апробовані під час проведення методологічного семінару НАПН України 17 березня 2010 року.

- Закону України "Про професійно-технічну освіту", що містили напрями приведення якості підготовки кваліфікованих робітників у відповідність до вимог інноваційного розвитку економіки, в тому числі обґрунтування щодо впровадження у навчально-виховний процес нового покоління державних стандартів ПТО, розроблених на модульно-компетентнісній основі;

обґрунтування основних положень, що необхідно включити в новий закон, зокрема, щодо визначення права громадян на здобуття професійно-технічної освіти виключно згідно норм, передбачених Конституцією України; законодавчої підтримки проведення та оприлюднення результатів моніторингів оцінювання якості професійної освіти і навчання; забезпечення ефективного соціального діалогу між партнерами в пропозиції і замовленні робітничих кадрів; розвитку системи професійної освіти і навчання як ринку освітніх послуг; впровадження нових моделей управління ПТНЗ; перегляду статусу педагогічних працівників ПТНЗ.

- Основних напрямів реформування професійно-технічної освіти, в яких було здійснено системний аналіз стану ПТО та запропоновані основні заходи, що дозволять окреслити відповідності системи вимогам глобалізованих змін у суспільстві та кон'юнктури міжнародного ринку праці.

- Національної доповіді "Туринський процес: аналіз системи ПТО і політики в Україні", де було проаналізовано стан ПТО в умовах сучасного ринку праці в Україні та визначено чинники, які негативно впливають на якість підготовки кваліфікованих робітників в Україні.

За дорученням Відділення професійної освіти і освіти дорослих, Президії НАПН України, МОН МС України співробітники Інституту залучались до підготовки пропозицій з питань управління розвитком ПТО, оновлення змісту; розвитку професійного навчання виробничого персоналу і незайнятого населення; професійної орієнтації населення; удосконалення інформаційно-аналітичного та навчально-методичного забезпечення ПТО.

Науковим доробком Інституту стали розроблені рекомендації до Концепції Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2010-2015 рр. (довідка про впровадження надана МОН України). Зокрема було підготовлено блок пропозицій щодо шляхів розв'язання проблеми, в тому числі на основі: вдосконалення нормативно-правової бази професійно-технічної освіти; урахування завдань інноваційного розвитку галузей економіки; впровадження нових технологій та механізмів управління, в тому числі запровадження ефективного механізму взаємодії центральних і регіональних органів влади, розмежування їх повноважень з урахуванням сучасних тенденцій розвитку

економіки та ринку праці в регіонах України; розвитку соціального партнерства на паритетних засадах; створення національної системи оцінювання якості освітніх послуг; удосконалення системи стандартизації професійно-технічної освіти; впровадження сучасних технологій професійної орієнтації молоді щодо вибору та навчання за робітничими професіями.

У 2010 році Інститут завершив виконання завдань в частині науково-методичного забезпечення модернізації ПТО, передбачених у Програмі спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2008-2010 роки (результати цієї роботи представлені в додатку до постанови Президії НАПН України “Про результати виконання у 2010 році Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України”).

З метою інформування керівництва держави та відповідно до завдань НАПН України науковці Інституту підготували аналітичні та статистичні матеріали з проблем професійної освіти і навчання для включення в Національну доповідь про стан освіти в Україні (розділи: “Стандартизація як механізм забезпечення якості освіти”, науковий супровід розвитку ПТО, якість освіти, ціннісні виміри, інформаційні технології у професійно-технічній освіті тощо).

Результати наукових досліджень знайшли своє відображення в Білій книзі національної освіти України (2010 р.), де науковці виступили одноосібними авторами таких розділів як: науково-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення професійно-технічної освіти, професійне навчання на виробництві і навчання безробітних, а також співавторами розділів: професійно-практична підготовка у професійно-технічній освіті та професійна орієнтація населення.

Налагоджена співпраця Інституту з Комітетом Верховної Ради з питань науки і освіти, Департаментом ПТО МОН МС України; Міністерством соціальної політики України; Федерацією роботодавців, Інститутом змісту та інноваційних технологій МОН МС України; Інститутом підготовки кадрів державної служби; навчально-атестаційним центром Інституту зварювання імені Є. О. Патона НАН України; Хмельницьким науково-методичним центром професійно-технічної освіти; Донецьким інститутом післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників НАПН України; Кримським інженерно-педагогічним університетом; Черкаським інститутом післядипломної освіти

педагогічних працівників, ПТНЗ та навчальними підрозділами підприємств різних галузей економіки, науковими установами НАПН України.

У своїй науковій діяльності Інститут плідно використовує можливості міжнародної співпраці. Нині Інститут плідно співпрацює з:

Субрегіональним бюро Міжнародної організації праці для країн Східної Європи і Центральної Азії;

Товариством технічного співробітництва (GTZ) (Німеччина);

Республіканським інститутом професійної освіти (Білорусія);

Державною агенцією з професійно-технічної освіти (Киргизстан);

Центром освіти дорослих Республіки Таджикистан;

Інститутом професійно-технічної освіти Азербайджанської Республіки.

Основним результатами міжнародної співпраці Інституту стало проведення низки науково-практичних заходів, метою яких було підвищити ефективність управління ПТО на основі інформаційно-аналітичного супроводу; посилити поінформованість педагогічних працівників ПТНЗ щодо збереження енергетичних ресурсів в Україні шляхом навчання учнів ПТНЗ основам енергозбереження, а також здорового способу життя.

У рамках роботи проекту “Реформа професійної освіти з урахуванням енергоефективності” наукові співробітники разом з експертами проекту, інженерно-педагогічними працівниками пілотних ПТНЗ взяли участь у розробленні навчального курсу “Основи енергоефективності”, двох навчальних програм для підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ і навчальних підрозділів підприємств з проблем енергоефективності, а також розробили методичні рекомендації щодо організації занять з енергоефективності.

Нині Інститут співпрацює з Німецьким технічним товариством (GTZ) над проектом “Оптимізація профілактики ВІЛ/СНІД серед молоді в системі ПТО”. В межах проекту створено та відповідно обладнано Центр здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІД. Діяльність Центру здійснюється відповідно до Положення. За час діяльності підготовлена до апробації навчальна програма курсу “Основи здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІД”, активізована робота з

підготовки навчального посібника з цих проблем для учнів і викладачів ПТНЗ.

Позитивно вплинули на здобутки Інституту також активна участь в:

– організації та проведенні Всеукраїнських освітніх виставок, що підтверджено дипломами та свідоцтвами. Зокрема, в рамках виставки “Сучасна освіта в Україні” в номінації “Інновації впровадження ІТ-технологій в освітній процес” Інститут нагороджений золотою медаллю; за вагомий творчий внесок у розвиток освітніх інновацій в рамках другої виставки “Інноватика в освіті України” (27-29 жовтня) – почесним дипломом.

Відповідно до технічних завдань і тематичних планів співробітниками Інституту науково обґрунтовано концептуальні підходи до:

– створення професійних стандартів, заснованих на компетенціях, як основи для розроблення державних стандартів ПТО нового покоління;

– формування змісту професійного навчання кваліфікованих робітників з інтегрованих професій;

– впровадження гнучких педагогічних технологій у процес професійного навчання виробничого персоналу підприємств;

– формування системи ціннісних орієнтацій у майбутніх кваліфікованих робітників;

– розвитку інформаційно-аналітичної системи управління ПТО на основі моніторингових досліджень ринку освітніх послуг у галузі ПТО;

Визначено і теоретично обґрунтовано:

– сучасні тенденції створення національних рамок кваліфікацій;

– дидактичні засади навчально-методичного забезпечення підготовки кваліфікованих робітників у системі ПТО;

– методичні засади розроблення й використання електронного підручника в професійній підготовці кваліфікованих робітників;

– психолого-педагогічні умови професійного саморозвитку молоді в умовах ринкового середовища;

– організаційно-педагогічні умови професійного навчання виробничого персоналу й незайнятого населення на виробництві;

– методичні підходи до організації профільного навчання учнів старшої школи за технологічним напрямом на базі професійно-технічних навчальних закладів;

– методичні підходи до моніторингу ринку освітніх послуг у галузі ПТО.

– індикатори ефективності професійного навчання виробничого персоналу.

Впроваджено:

– методичні рекомендації організації соціального партнерства для якісної підготовки кваліфікованих робітників в умовах ринку праці;

– науково-методичні засади формування позитивного мислення у молоді (матеріали лекції, наочний матеріал до лекції, тренінг для викладачів з використанням основ педагогіки успіху в навчальному процесі);

– навчальний курс “Основи енергоефективності”;

– основні положення Концепції відкритого професійного навчання за модульною методологією;

– методичні засади розробки дидактичного комплексу з предмету "Креслення" (Полтавська обл.);

– методичку поточного контролю навчальних досягнень майбутніх кваліфікованих робітників-аграрників (Хмельницька, Дніпропетровська області);

– модель формування професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів (Хмельницька обл.)

– концептуальні положення розвитку професійно-технічної освіти;

– програма дослідження механізмів управління розвитком регіональних освітніх систем;

– теоретичні основи децентралізації ПТО;

– методичні рекомендації “Розвиток професійної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи професійно-технічного навчального закладу”;

– технологію підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення на етапі професійної підготовки у ПТНЗ;

– програму курсу “Планування кар’єри” для учнів ПТНЗ;

– програму курсу “Позитивне мислення – важливий чинник життєтворчості особистості”, призначену для педагогічних працівників ПТНЗ.

В експериментальній роботі задіяні експериментальні майданчики:

– ПТУ № 78, смт. Томаківка Дніпропетровської області. Тема експериментальної роботи: “Використання електронних навчальних методичних засобів у підготовці кваліфікованих робітників у ПТНЗ” (керівник – Нестерова Л.В.);

– ДПТНЗ “Бориспільський професійний ліцей” м. Бориспіль, Навчально-науковий центр ПТО НАПН України, м. Київ. Тема експериментальної роботи: “Інноваційні методики професійної підготовки кваліфікованих робітників” (керівник – Герлянд Т.М.);

– ПТУ № 74, с. Шев’якіно Дніпропетровської області. Тема експериментальної роботи: “Використання кейс-технології при викладанні спецдисциплін в ПТНЗ аграрного профілю” (керівник – Слатвінська О.А.).

– НМЦ професійно-технічної освіти у Полтавській області. Тема експериментальної роботи: “Розробка дидактичного комплексу з навчального предмета “Креслення” (керівник – Голяд І.С.) та цілий ряд експериментальних баз, у т. ч.: Вище професійне училище м. Ромни Сумської обл.; Бурштинське вище професійне училище торгівлі та ресторанного сервісу Івано-Франківської обл.; Криворізький навчально-виробничий центр; Криворізький професійний гірничо-електромеханічний ліцей; Професійно-технічне училище №2 м. Переяслав-Хмельницький; ДНЗ “Запорізьке ВПУ моди і стилю” (керівник – Короткова Л.І.); Івано-Франківське вище професійне училище готельного сервісу і туризму (керівник – Кузнецова В.І.); Міжрегіональне ВПУ зв'язку м. Львова (керівник – Камінський Б.Т.), ВПУ №1 м. Рівне (керівник – Стрижеус І.В.), ДНЗ “Макіївський будівельний центр ПТО ім. Ф.І.Бачуріна” (керівник – Чебишева І.В.) та інші.

Апробація результатів НДР здійснюється шляхом участі науковців Інституту в науково-практичних заходах (103), в тому числі 29 міжнародних. За результатами НДР опубліковано 430 наукових праць. З них: монографій – 8, підручників – 3, методичних посібників – 3, навчальних посібників – 4, програм – 2, методичних рекомендацій – 13, статей у фахових виданнях – 102, матеріалів

конференцій – 147, інших видів наукової продукції – 85. В тому числі опубліковано в міжнародних виданнях – 7.

В Інституті професійно-технічної освіти НАПН України з 2007 року функціонують аспірантура та докторантура за спеціальністю: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

В аспірантурі на кінець 2010 року навчається 30 осіб, з яких 20 – без відриву від виробництва, 10 – з відривом від виробництва; у докторантурі Інституту навчається 3 особи, всі – внутрішньо-відомча бюджетна форма фінансування.

Для роботи з аспірантами і докторантами наказом директора Інституту призначені наукові керівники і консультанти з числа академіків, членів-кореспондентів, докторів наук, професорів, кандидатів наук, які працюють в Інституті та в системі НАПН України і мають досвід роботи з молодими науковцями.

Для навчання в аспірантурі Інституту створені належні умови: відкрито наукову бібліотеку, створено кімнату для роботи аспірантів та кімнату для відпочинку. Кімната аспірантів обладнана сучасною комп'ютерною, і копіювальною технікою.

В Інституті функціонує мережа Інтернет, до якої під'єднанні усі наукові підрозділи. Науковцями Інституту ефективно використовуються можливості веб-сайту, на якому постійно оприлюднюється інформація щодо основних характеристик діяльності Інституту.

У 2010 році здійснювалася підготовча робота щодо відкриття спеціалізованої вченої ради з приймання до розгляду і проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Постановою Президії НАПН України №1-7/11-327 від 21 жовтня 2010 року, затверджено подання Інституту щодо відкриття спеціалізованої вченої ради зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Пакет документів подано для розгляду до ВАК України.

Протягом року керівництвом Інституту велась активна робота зі створення редакційно-видавничого відділу та отримання дозволу на видавничу діяльність. 21 червня 2010 року Державний комітет телебачення та радіомовлення України видав свідоцтво про внесення ІПТО НАПН України до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції (серія ДК №

3805). Наказом № 57-ОД від 04.01.2011 року у структурі Інституту створено редакційно-видавничий відділ у складі 3 осіб: начальник відділу, провідний технічний редактор, провідний літературний редактор. Наукові працівники Інституту співпрацюють із засобами масової інформації і громадськістю; неодноразово друкувалися в журналі “Професійно-технічна освіта”, “Педагогічна газета”, “Освіта України” тощо.